

Загурська І.С. Розвиток самооцінки творчих здібностей в учбово-творчій діяльності [текст] / І.С. Загурська // «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні»: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24-25 квітня 2015 року): Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота, 2015. – С. 9-14.

Психолого-педагогічні проблеми в освіті

Загурська І. С.

*доцент кафедри соціальної та
практичної психології*

*Житомирського державного
університету імені Івана Франка*

м. Житомир, Україна

РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УЧБОВО- ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Важливою умовою розвитку самооцінки творчих здібностей молодших школярів є діяльність з високим розвивально-творчим потенціалом, яку ми означили як **учбово-творчу діяльність**. Її особливістю, яка зближує учіння з власне творчою діяльністю, окрім суб'єктивно відкритих знань, є соціальна значимість результатів. В учбово-творчій діяльності визначальними є співробітництво між учнями, визнання та поцінування успіхів вчителями та ровесниками, ціннісний обмін, ціннісна підтримка, високий рівень соціальної рефлексії. Забезпечення функціонування всіх виділених компонентів є одним із найважливіших напрямків у роботі практичного психолога.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Проблема творчого потенціалу особистості піднімається в ряді робіт вітчизняних психологів (І.В. Воронюк [4], Ю.А. Гулько [5], А.Б. Коваленко [8], В.О. Моляко [9], Л.Г. Чорна [13], Е.Л. Яковлева [14]).

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, розвивально-творчий

потенціал діяльності забезпечують взаємодія *соціальних компонентів* (встановлення конструктивних соціальних стосунків, основою яких є співробітництво між учнями, визнання та поцінування успіхів вчителями та ровесниками, ціннісний обмін, ціннісна підтримка [11], високий рівень соціальної рефлексії) та *діяльнісних компонентів* (високий рівень рефлексії здібностей, виділення в їх структурі вмінь, дій та операцій, відкриття учнями суб'єктивно нових закономірностей, формування понять та способів розумових дій).

10

Високий розвивально-творчий потенціал діяльності робить можливим розвиток творчих здібностей, а відтак і їх самооцінки. З іншого боку, стимулювання розвитку самооцінки шляхом рефлексії та соціального визнання досягнень може сприяти розвитку творчих здібностей (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок між розвитком творчих здібностей, самооцінкою творчих здібностей та шкільною адаптацією

Попередній аналіз взаємозв'язку учбової та творчої діяльності дозволяє змодельовати розвиток самооцінки здібностей залежно від діяльності, у яку включені молодші школярі. Зміст діяльності значною мірою визначає ціннісний розвиток, який має безпосередній зв'язок із самооцінкою.

11

Відповідно до основних принципів суб'єктно-ціннісного аналізу, поведінка людини регулюється суб'єктними цінностями – утвореннями свідомості особистості, які відображають ефективні стратегії досягнення визнання [10; 11]. Простір визнання задається моральнісними цінностями, а шляхи його досягнення – розвитком здібностей і відповідними діяльнісними цінностями.

Суб'єктивний семантичний простір самооцінки складається із особистісних ціннісних конструктів, із яких лише суб'єктні цінності забезпечують активність особистості, спрямовану на саморозвиток творчих здібностей.

У психологічній літературі відведено чільне місце проблемі ціннісного розвитку, зокрема, його зв'язку із самооцінкою (І.Д. Бех, Л.В. Бороздіна, А.В. Захарова, М.Г. Казакіна, В.П. Кутішенко, Е.О. Помиткін, Р.В. Павелків, Т.Б. Парцева, Л.І. Уманець).

Аналізуючи категорію «ставлення» в контексті розвитку образу «Я» особистості, І.Д. Бех виокремлює поняття «особистісна цінність». На думку автора, особистісна цінність фіксує цінність «Я» невідривно від змісту поодинокого образу «Я», тобто від ставлення особистості до конкретного фрагмента соціального оточення. Коли йдеться про самооцінку, цей зміст може бути психологічно втраченим, і тоді цінність «Я» виявляється досить абстрактною [1].

На думку Л.В. Бороздіної, цінності визначають оцінку особистістю себе [2; 3]. А.В. Захарова підкреслює, що прийняті особистістю цінності складають ядро самооцінки, яке визначає специфіку її функціонування як механізму саморегуляції й удосконалення особистості [6]. Однак коли мова йде про прийняті цінності, маємо пам'ятати, що ціннісний розвиток в першу чергу

зумовлюється змістом діяльності, у яку включена особистість. Термін «прийняті цінності» має подвійний зміст: це можуть бути соціально бажані, але не завжди дієві цінності (формуються у діяльності, яка позбавлена творчого компонента) та цінності, які усвідомлено розвиваються із ціннісних конструктів, що виділяються учнями як життєво необхідні.

12

Як показали наші дослідження, усвідомлення ціннісних конструктів можливе за умови включення молодших школярів у діяльність з високим розвивально-творчим потенціалом (як часткові випадки – розвивальна система навчання та заняття в гуртках).

Подібні тенденції ціннісного розвитку описує М.Г. Казакіна. Авторка вважає, що регулююча функція цінності є актуальною лише тоді, коли її оцінка супроводжується усвідомленим переживанням та усвідомленим бажанням керуватися цією цінністю в житті. Тільки в цьому випадку об'єкти-цінності трансформуються в цінності суб'єкта [7]. Неусвідомлена оцінка об'єктивних цінностей надає їм характеру соціальної бажаності та шаблонності (наприклад: «Бути ввічливим – це добре. Я ввічливий і все»). Соціальна бажаність зумовлює втрату регулятивної функції цінностей, що деформує ціннісний розвиток, ведучи його в напрямку спрощення та «когнітивної простоти». Як наслідок – самооцінка є недиференційованою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. До параметрів розвитку та прояву самооцінки творчих здібностей ми віднесли такі: шкільна адаптація; прояви творчості, рівень суб'єктності та рефлексивної спрямованості в навчальній діяльності; розвиток соціальних контактів; зовнішнє оцінювання з боку вчителя та ровесників; розвиток здібностей.

Перспективи дослідження вбачаються у подальшому ґрунтовному аналізі рівнів та умов розвитку самооцінки творчих здібностей у молодшому шкільному віці, а також у розробці стандартизованого опитувальника для виявлення особливостей самооцінки творчих здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Категорія “ставлення» в контексті розвитку образу “Я» особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №3. – С. 9-21.
2. Бороздина Л.В. Исследование уровня притязаний / Бороздина Л.В.: Учебное пособие. – Изд-во Московского ун-та, 1986. – 104 с.
3. Бороздина Л.В. Что такое самооценка? / Л.В. Бороздина // Психол. журнал. – 1992. – №4. – С. 99-105.
4. Воронюк І.В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2003. – 20 с.
5. Гулько Ю.А. Прояв творчого потенціалу учнів у процесі написання творів / Ю.А. Гулько // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність». – К.: Либідь, 2006. – С. 157-164.
6. Захарова А.В. Структурно-динамическая модель самооценки / А.В. Захарова // Вопросы психологии. – 1989. – №1. – С. 5-14.
7. Казакина М.Г. Ценностные ориентации школьников и их формирование в коллективе / Казакина М.Г.: Учеб. пособие к спецкурсу. – Л., 1989. – 84 с.
8. Коваленко А.Б. Теоретико-методологічні засади дослідження творчого потенціалу / А.Б. Коваленко // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність». – К.: Либідь, 2006. – С. 165-174.
9. Моляко В.О. Аналіз передумов становлення та проявів творчого потенціалу (на прикладі життя і творчості М.О. Врубеля) / В.О. Моляко // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність». – К.: Либідь, 2006. – С. 206- 222.
10. Музика О.Л. Рефлексія і динаміка розвитку здібностей: підходи до побудови методики дослідження / О.Л. Музика // Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – С.50-54.
11. Музика О.Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз особистісного росту / О.Л. Музика // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні

науки: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч. I. – С. 137-143.

12. *Музика О.Л.* Технічна обдарованість: ціннісна регуляція розвитку / *О.Л. Музика* // Обдарована дитина. – 2000. – №2. – С. 17-23.
13. *Чорна Л.Г.* Теоретична модель вікових проявів творчого потенціалу індивіда / *Л.Г. Чорна* // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність». – К.: Либідь, 2006. – С. 246-252.
14. *Яковлева Е.Л.* Развитие творческого потенциала личности школьника / *Е.Л. Яковлева* // Вопросы психологии. – 1996. – №3. – С. 28-34.